

Türkiye’de Bilimsel Elektronik Dergiler

Scholarly Electronic Journals in Turkey

Mehmet Emin Küçük*, Umut Al** ve N.Erol Olcay***

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki bilimsel elektronik dergilerin profilini oluşturmaktır. Çalışmada öncelikle, “bilimsel elektronik dergi” ölçütüne uyan dergiler belirlenmiştir. Belirlenen dergilerin bir envanteri oluşturulmuş, bu envanter üzerinde Türkiye profilini belirlemeye yönelik analizler yapılmıştır. Belirlenen ölçütlere uyan toplam 253 dergi tespit edilmiştir. Bunların %60’ı üniversitelerce yayımlanmaktadır. Sadece elektronik ortamda yayımlananların oranı %10’dur. Mevcut dergilerin üçte ikisinin 2000 yılından sonra e-yayıncılığa başladığı, toplam dört derginin 20 yıl ve üzeri sayısının elektronik ortamda bulunduğu görülmüştür. E-yayıncılığın ülkemiz için “yeni” olmasının doğal bir sonucu olarak teknolojinin, işlemlerin ve işlevlerin tamamına entegre edilmediği gözlemlenmiştir. Örneğin, dergi içeriklerine erişim noktaları sınırlı olup, tarama özelliği dergilerin sadece %39’unda mevcuttur. Yine dergilerin sadece %19’unun çevrimiçi makale başvurusu kabul ettiği saptanmıştır. Konu ve yayın dili dağılımları incelendiğinde, sağlık bilimleri (%37) ve sosyal bilimler (%34) alanlarındaki dergilerin mevcut dergilerin üçte ikisinden fazlasını oluşturması diğer disiplinlerin bu disiplinlere göre oldukça “ağır” davrandığı ve Türkçe dışındaki dillerin de ülkemiz dergilerinde bilimsel iletişim dili olarak desteklendiği gözlemlenmiştir (sadece Türkçe yayın yapan dergilerin oranı %39’dur). Mevcut dergilerin %94’ü ücretsiz, bir başka ifadeyle açık erişimlidir.

Anahtar sözcükler: *Bilimsel dergiler, elektronik dergiler, bilimsel elektronik dergiler, açık erişim, bilimsel iletişim, elektronik yayıncılık*

* Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta:mkucuk@hacettepe.edu.tr

** Arş.Gör., Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi. e-posta:umutal@hacettepe.edu.tr

*** Dr., Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı. e-posta:erol.olcay@karaelmas.edu.tr

Abstract

This study aims to establish the profile of Turkish scholarly electronic journals. Initially, scholarly electronic journals were identified. Then, the journals’ inventory was established and analyses for establishing a country profile were performed by using the data gathered from the inventory. Some 253 “scholarly electronic journals” were identified, and 60% of those journals are published by Turkish universities and 10% of them are electronic only. Two-thirds of the present journals have started e-publishing after the year 2000 and only four journals’ back issues go back to 20 years or earlier. It is observed that, information technology is not being fully integrated into the function and process of e-publishing. For example, access points to journals’ contents are limited: only 39% of the journals facilitate search in current and back issues. Again, just 19% of the present journals accept online article submission. Examination of subjects and languages of journals has shown that researchers in health sciences (37%) and social sciences (34%) are the two major groups that strive to publish in electronic journals. Other subject groups are in a slow transformation process. Languages other than Turkish are also used for scholarly communication in Turkish journals (39% of journals are in only Turkish). Some 94% of journals provide open access.

Keywords: *Scholarly journals, electronic journals, scholarly electronic journals, open access, scholarly communication, electronic publishing*

Giriş

Bilimsel iletişimde dergilerin özel bir yeri bulunmaktadır. Çeşitli bilim dallarında en güncel bilgileri içermeleri nedeniyle, dergiler kütüphane koleksiyonlarının en önemli kaynakları arasında yer almakta, özellikle temel bilimler, mühendislik ve tıpta araştırma sonuçlarını diğer kaynaklara göre daha çabuk yansıttıkları için dergiler daha fazla kullanılmaktadır. Dergiler, ortak bir ad altında yılda en az iki defa ve belirlenmiş aralıklarla çıkan, her sayısı numaralı ve tarihli olan, değişik kişilerin makale, öykü v.b. gibi yazılarını içeren, sonsuza dek yayımlanacağı varsayılan ve belli bir amaca yönelik olarak hazırlanan yayınlardır.

Yayıncılık dünyası elektronik ortamın da devreye girmesiyle birlikte yeni gelişmelere tanık olmuş ve olmaya devam etmektedir. Söz konusu gelişmelerden en çok etkilenen gruplar arasında yayıncılar ve “akademik çevre” bulunmaktadır. Dergiler de bu değişimden etkilenmiş, elektronik dergiler bilimsel yayın dünyamızdaki yerini hızla almıştır. Dergileri sürüm bakımından sınıflandırdığımızda

genel olarak üç grup karşımıza çıkmaktadır: Sadece basılı dergiler, sadece elektronik dergiler ve paralel dergiler (hem basılı hem de elektronik sürümü olanlar). Bu çalışmada Türkiye’de yayımlanan (sadece elektronik sürümü ve hem elektronik hem de basılı sürümleri olan) bilimsel elektronik dergiler ele alınmaktadır.¹

Literatür Özeti

Bilimsel iletişim, çok uzun bir dönem boyunca sınırlı ortamlarda paylaşılan bilimsel araştırmalar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Benzer konularda çalışan araştırmacıların birbirleriyle mektuplaşmaları, soyluların gözetiminde yapılan toplantılar ya da konuya hâkim topluluklara yapılan sözlü sunuşlar söz konusu bilimsel iletişimin yapıldığı ortamlar olarak dikkati çekmiştir. Bu durumun en önemli sınırları benzer konularda yapılan araştırmaların, dolayısıyla bu araştırmalar için gösterilen çabanın tekrar edilmesi ve bunun doğal sonucu olarak bilginin birçok durumda ikilenmesi olmuştur. Bunun yanı sıra belirli bir iletişim yöntemi ya da önceden belirlenmiş sunuş kurallarının olmaması da önemli araştırmaların ya da büyük keşiflerin kolayca anlaşılmasını engellemiştir (Carriveau, 2001, s. 74).

Araştırmacıların ve araştırma ile ilgilenen kuruluşların “dergi” olgusu ile tanışması 1600’lü yılların ikinci yarısını bulmaktadır. Dergiler sayesinde en son haberleri, araştırmaları tek bir kaynak ile geniş kitlelere yaymak mümkün olmuştur. Yayıncılar araştırmacılar arasında benimsenen bu iletişim yöntemini, yazılar yayımlanmadan önce uzmanların gözden geçirip fikir bildirdiği bir sistemle daha da geliştirmiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde bu sistem, bu tip “hakemli” dergilerde yayımlanan yazıların nitelikli olduğu görüşünü yaygınlaştırmıştır. Bu durum hem bilgiyi üretenlerin hem de paylaşılanların, bilgiyi yalnızca dergilerden değil, özellikle hakemli dergilerden edinmeyi ya da bu dergiler aracılığıyla paylaşmayı tercih etmelerine neden olmuştur (Carriveau, 2001, s. 74; Correia ve Teixeira, 2002).

Bilimsel iletişimde 20. yüzyılla birlikte önemli değişimlerin olduğu görülmüştür. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan teknolojik gelişmeler ve “bilgi patlaması” (buna bağlı olarak görülen yayın patlaması), üretilen bilginin düzenlenmesi konusunda ciddi yenilikler yapılması gerektiğini göstermiştir. Yeni disiplinlere paralel olarak artan yayın sayısı ve yükselen fiyatlar bilimsel bilginin takip edilmesini zorlaştırmıştır. Bu değişim, basılı dergilerde yer alan bilginin güncelliğini yeterince koruyamamasına neden olmuştur. 20. yüzyılın özellikle son 20 yılı elektronik yayıncılık, bilginin dijital olarak işlenmesi ve büyük bilgi

¹ Bu bildiri TÜBİTAK tarafından desteklenen “Bilimsel Elektronik Dergiler: Türkiye Profili” başlıklı araştırma raporuna (Proje No: SOBAG-105K096) dayanarak hazırlanmıştır.

yığımlarının depolanması konularında yapılan çalışmalara sahne olmuştur. Bu çalışmalar sonucunda elektronik dergiler, elektronik ortamda yer alan özler ve bilginin yalnızca bibliyografik tanımlamasına değil kendisine de ulaşılmasına olanak tanıyan *Index Medicus*, *Chemical Abstracts*, *Engineering Index*, vb. gibi geniş kapsamlı elektronik veri tabanları ortaya çıkmıştır (Correia ve Teixeira, 2002).

Tüm bu gelişmeler ışığında yayıncılık kavramının başına “elektronik” kelimesinin konulması kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Elektronik yayıncılık; belgelerin elektronik ortamlar ve ağlar aracılığıyla dağıtımı, arşivlenmesi ve bu belgelere erişilmesi olarak tanımlanmaktadır (Tonta, 2000, s. 89). Bu terim, önceden basılı sürümü yayımlanan dergilerin elektronik sürümlerini de kapsamaktadır (Arms, 2000, s. 52). Kendini elektronik dergi olarak nitelendiren her yayının bilimsel olduğunu söylemek mümkün değildir. Bilim dünyası açısından basılısında aranılan özelliklerin (örneğin hakem denetimi) elektronik dergilerde de bulunması gerekmektedir.

Bilimsel iletişimde elektronik yayıncılığın en önemli ürünleri arasında ise elektronik dergiler yer almaktadır. “Elektronik dergiler” için “e- dergi” (e-journal), “çevrimiçi dergi” (online journal), “elektronik süreli yayınlar” (electronic periodicals) gibi farklı terimler kullanılmaktadır (Chan, 1999, s. 10). Elektronik dergiler basılı dergilerin hemen hemen tüm özelliklerini taşımaktadır. Elektronik dergilerin basılı dergilerden en önemli farkı elektronik sürüm şeklinde yayımlanmasıdır.

Dergilerin tam metinlerinin Internet aracılığıyla hizmete sunulmasına ilk olarak 1983 yılında Amerikan Kimya Kurumu (ACS) tarafından başlanmıştır (Tonta, 1997, s. 306). Elektronik dergiler başlangıçta basılı dergilerin ikinci kopyası olarak, basılı dergiden sonra piyasaya sürülmekteydi. Ancak ilk “sadece elektronik dergi” 1992’de *The Online Journal of Current Clinical Trials* adıyla yayımlandı. Bu derginin basılı sürümü olmadığından, araştırmacılar tarafından kabul görmedi (Arms, 2000, s. 52). Ancak daha sonra çok sayıda çevrimiçi derginin ortaya çıktığı ve araştırmacıların bu dergilere oldukça yoğun ilgi gösterdiği görüldü. Özellikle 2000’li yıllardan sonra elektronik kaynakların kullanımında artış gözlemlendi. Açık erişim kavramının giderek önem kazanmasına paralel olarak elektronik dergi sayısında da artış oldu. Mayıs 2007 itibariyle Açık Erişim Dergileri Rehberi’ne (DOAJ, 2007) kayıtlı dergi sayısı 2686’dır.

Makalelerin basılı ortamda yayımlanması uzun zaman alan bir süreci kapsamaktadır. Elektronik dergilerdeki makaleler ise web üzerinden hızla yayımlanmakta olup (Moret, 1997), örneğin Amerikan Kimya Derneği’nin makalelerine basılmadan 11 hafta önce ağ üzerinden erişilmektedir. Bu nedenle elektronik dergilerdeki makaleler basılı dergilerden çok daha güncel olarak yayımlanmaktadır (Neal, 1997; Pettenati, 2001, s. 3). Bunun yanı sıra elektronik dergilerin kolaylıkla taranabilir olmaları da elektronik sürümleri olan kaynakların temel avantajlarını

dan biridir (Neal, 1997).

Basılı dergilerden birden fazla kişinin aynı anda yararlanması sadece birden fazla kopya satın almakla mümkündür. Buna karşılık elektronik dergilerde birden fazla kişi eş zamanlı olarak aynı makaleye erişim sağlayabilmektedir. Elektronik dergiler çoklu ortam (multimedia) özelliği içeren bilgilerin kullanılmasında da avantajlar sağlamaktadır. Bu tür bilgilerin kullanılması sadece elektronik dergilerde mümkündür. Kullanıcılar dijitalleştirilmiş ses, görüntü ve hareketli resim halindeki bilgileri kolayca indirebilmektedirler (Afzali, 2003, s. 33).

Elektronik dergiler fiyat açısından da avantajlıdır. Örneğin, Harnad'a (1996) göre elektronik dergilerin ilk kopyalarında %30, Whisler ve Rosenblatt'a (1997) göre %20 tasarruf sağlanmaktadır. Bakker (2000) bu oranın %15 ile %30 arasında değiştiğini ifade etmektedir.

Kütüphanelerin çalışma saatleri basılı dergilerden yararlanmayı sınırlandırmaktadır. Günde 24 saat çalışan kütüphane sayısı yok denecek kadar azdır. Genellikle araştırmacıların çalışma zamanında kütüphaneler kapalıdır (Buckland, 1992). Kullanıcılar bilgiye istedikleri yerde ve zamanda hızla ve zahmetsiz bir şekilde erişmek istemektedirler (Malinconico, 1996, s. 211). Yukarıda sözü edilen avantajlar göz önünde bulundurulduğunda, elektronik dergilerin bu talebi karşılama açısından araştırmacılara önemli kolaylıklar sağladığı görülmektedir.

Yöntem

Çalışma kapsamında Türkiye'deki bilimsel elektronik dergiler incelenmektedir. Öncelikle, hangi dergilerin bilimsel elektronik dergi kapsamına girdiği araştırılmıştır. Literatürdeki değerlendirmeler ışığında, web ortamında yayımlanan, içeriğinde yayın kurulu ve hakemler tarafından onaylandığı görülen makalelerin yer aldığı dergilerin "bilimsel elektronik dergi" olarak kabul edilmesine karar verilmiştir.

Bilimsel elektronik dergilere ait bir listenin elde edilebilmesi için farklı kaynaklardan yararlanılmıştır. Söz konusu kaynaklar arasında Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM, 2006) tarafından web ortamında yayımlanan *Türkiye'de Süreli Yayınlar* veri tabanı, Sakarya Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı tarafından yayımlanan web sayfası (Sakarya Üniversitesi, 2006) ve Nazmi Kozak (2003) tarafından hazırlanan *Türkiye Akademik Dergiler Rehberi* yer almaktadır. Öte yandan Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü ISSN Ofisi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Millî Kütüphane ve Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü gibi kurumlardaki ilgili kişilerle bir dizi görüşme gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’deki bilimsel elektronik dergilere ulaşmak için yoğun ve uzun dönemli bir “bilgi keşfi” çalışması yapılmıştır. Tek tek üniversitelerin web siteleri taranmış, kütüphanelerin kataloglarında elektronik dergilere bağlantı verilip verilmmediği araştırılmıştır. Ayrıca, arama motorlarından farklı anahtar kelimelerle taramalar yapılarak mümkün olduğunca çok sayıda bilimsel elektronik dergiye erişim sağlanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada bilimsel elektronik dergilere ait çeşitli bilgiler toplanmış ve Türkiye’nin bilimsel elektronik dergi profiline ilişkin bulgular sunulmuştur. Söz konusu bilgiler arasında, derginin adı, web adresi, paralel yayıncılığın olup olmadığı, makalelerin formatı, elektronik ortamdaki ilk ve son yayın yılları, yayımlanma sıklığı, dergide arama yapılıp yapılmadığı, konusu, yayın dili, yayıncısı, dizinlerde yer alıp almadığı ve elektronik posta adresi gibi bilgiler yer almaktadır.

Araştırma süresince bir dizi sorunla karşılaşmıştır. En önemli sorunlardan biri, web sayfası tasarımından ya da içerik eksikliğinden kaynaklanan güçlüklerdir. Bazı dergilere ait bibliyografik bilgilere erişilememiş, birçoğunda bilgilerin eksik olduğu gözlenmiştir. Örneğin, derginin hakemli olup olmaması, makale kabul koşulları, tam metin elektronik yayına başlama tarihi, yayıncı bilgileri, derginin nerelerde dizinlendiği vb. gibi bilgilere ulaşmada sorun yaşanmıştır. Bu tür bilgilerin dergilerin web sitelerinde bulunmadığı durumlarda editörlere başvurmak yoluna gidilmiştir.

Bulgular ve Yorum

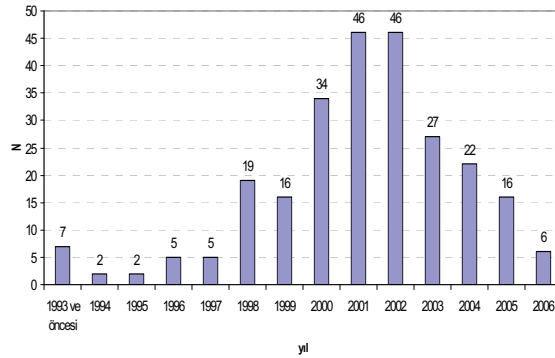
Araştırmaya kaynaklık edecek dergilere ilişkin bilgiler 15 Ekim 2005–1 Eylül 2006 tarihleri arasında toplanmıştır. Söz konusu süre zarfında birçok dergi incelenmiş, içeriklerinden Internet aracılığıyla erişim sağlanan bilimsel elektronik dergiler kayıt altına alınmıştır. Mevcut ölçütlere uyan toplam 253 bilimsel elektronik dergi saptanmıştır. Söz konusu dergilerin %10’u (26 dergi) sadece elektronik ortamda yayımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle, Türkiye’deki bilimsel dergilerin %90’ının (227 dergi) elektronik sürümleri ile birlikte basılı sürümleri de yayımlanmaktadır. Türkiye’deki bilimsel elektronik dergilerin önemli bir kısmının paralel yayıncılık ürünü olması, sadece elektronik ortamda yayımlanan makalelere akademik camia içindeki muhafazakâr bakış açısı ile açıklanabilir. Öte yandan dergi yayımlayanların basılı ortamdaki bu denli kısa sürede vazgeçmelerini beklemek de çok gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır.

Üniversiteler dergi yayıncılığında oldukça önemli bir konuma sahiptir. Çalışma kapsamındaki dergilerin %60’ının (153 dergi) üniversiteler tarafından yayımlandığı belirlenmiştir. Cumhuriyet, Gazi, İstanbul, Uludağ Üniversiteleri gibi

bazı üniversitelerin, dergilerini özellikle elektronik ortamda yayımlamaya özen gösterdikleri gözlenmektedir.

Dosya formatı elektronik yayıncılık açısından dikkat edilmesi gereken bir konudur. Dergi paralel yayıncılık ürünü ise, kullanıcılar genellikle basılı formatın birebir aynısını elektronik sürümde görmek istemektedirler. Bu durum kullanıcıların PDF (Portable Document Format) dosya formatını tercih etmelerine neden olmaktadır. Türkiye’deki elektronik dergilerde de en çok PDF dosya formatı (%67) tercih edildiği saptanmıştır. Dergilerin %18’i birden çok dosya formatı ile kullanıcılara ulaşmaktadır. Buna ek olarak PDF formatı ile birlikte diğer formatların (örneğin, PHP, DOC) da kullanıldığı görülmektedir.

Dergileri elektronik ortamdaki en eski sayılarının yayımlandıkları yıllara göre değerlendirdiğimizde 2000’li yılların yoğunluğu göze çarpmaktadır. Bu durum hem yeni dergilerin ortaya çıkmasından kaynaklanmakta, hem de dergilerin eski sayılarının geriye dönük olarak elektronik ortama aktarılmasına gerek duyulmadığı şeklinde yorumlanabilmektedir. Şekil 1’de elektronik dergilerin ilk sayılarının hangi yıl Internet ortamında yayımlandığı bilgisi sunulmaktadır. Dergilerin üçte ikisi 2000 yılı ve sonrasında elektronik ortamda yayımlanmaya başlamıştır.

(Şekil 1): Dergilerin ilk kez elektronik ortamda yayımlandığı yıllar

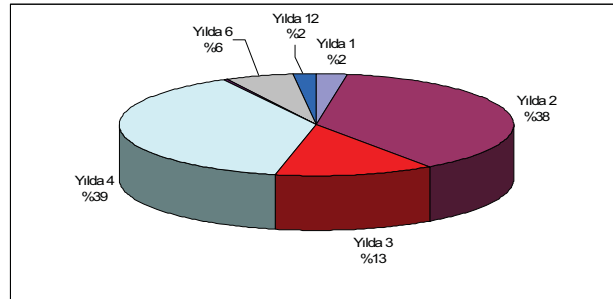
Dergilerin elektronik ortamda kaç yıllık sayılarının olduğu da araştırılmıştır (bkz. Tablo 1). Sadece bir yılı elektronik ortamda olan 38 dergi bulunmaktadır. Yirmi yıl ya da uzun süreyi kapsayan koleksiyonu elektronik ortamda bulunan toplam dört adet dergi vardır. Örneğin, 1952’den beri yayımlanan *Türk Kütüphaneciliği* dergisinin tüm sayılarına elektronik olarak erişilebilmektedir.

Şekil 2’de dergilerin yayımlanma sıklıkları ve yüzdeleri verilmektedir. Dergilerin yüzde %39’u (98) yılda dört, %38’i (96) yılda iki, %13’ü (33) yılda üç kez yayımlanmaktadır. Her ay yayımlanan beş dergi vardır. Dergilerin düzenli aralık-

larla yayımlanması önem taşımaktadır. Ancak birçok derginin Internet ortamında düzenli olarak yayımlanmadığı görülmektedir. Aynı problem paralel yayıncılığın söz konusu olduğu dergilerin basılı sürümleri için de geçerlidir.

(Tablo 1): Dergilerin elektronik ortamda yayımlanma süreleri

Yıl	N	%
1	38	15
2	52	21
3	45	18
4	34	13
5	25	10
6	28	11
7	12	5
8	3	1
9	5	2
≥10	11	4
Toplam	253	100

(Şekil 2): Dergilerin yayımlanma sıklıkları

Farklı erişim noktaları (anahtar sözcük, yayın yılı, vd.) kullanılarak elektronik dergilere erişim sağlanması yayınların niteliğini artıran bir etmendir. Elektronik yayınlar için bir katma değer faktörü olan tarama özelliğine dergilerin %39’unda rastlanmaktadır. Fakat tarama seçeneklerinin çok fazla olmadığı da bir gerçektir. Konu, yazar, anahtar kelime ve tüm bunları birleştirerek yapılmak istenen taramalarda tam bir başarının olduğu örnek sayısı azdır. Dergilerin %61’inde herhangi bir tarama seçeneğinin bulunmaması, elektronik ortamın sunduğu zengin olanak ve araçlara rağmen, hâlâ basılı yayıncılığın etkisinin sürdüğünü, e-dergilerin basılı dergileri taklit ettiğini kanıtlamaktadır. (Tarihte benzer bir durum matbaanın

yaşama geçtiği dönemde de görülmüş, ilk basmalar kitap düzeni açısından el yazmalarını taklit etmiştir.)

Çalışmamızda dergilerin konu dağılımı da incelenmiş, bir fikir vermesi açısından dergiler çok genel konular altında sınıflandırılmıştır. Dergilerin üçte birinden fazlasının (92 dergi) tıpla ilgili olduğu görülmektedir. Tıp konusundaki dergilere dişçilik ve eczacılık alanlarındaki birer dergi eklendiğinde, sağlık bilimleri alanı toplam 94 dergi ile tüm konular içinde en çok dergiyi kapsayan alan olmaktadır (bkz. Tablo 2). Sağlık bilimleri alanında basılı dergilerin sayısının da çok olmasının bu duruma neden olduğu düşünülmektedir. Ayrıca güncelliğin sağlık alanında önemli olması ve daha kolay sponsor bulunabilen bir alan olması da bu duruma etki etmektedir. Dergilerin konuları çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Eğitim, biyoloji, istatistik, ekonomi, psikoloji ve kütüphanecilik belli başlı konu alanları arasındadır.

(Tablo 2): Dergilerin konulara göre dağılımı

Konular	N	%
Sağlık bilimleri	94	37,2
Sosyal bilimler	85	33,6
Fen bilimleri	25	9,9
Tarım, ormancılık, hayvancılık	20	7,9
Mühendislik	17	6,7
Genel	12	4,7
Toplam	253	100,0

Araştırma kapsamında dergilerin hangi dilde yayımlandıkları da incelenmiştir. Tek dilde yayımlanan dergilerin oranı %52'dir. Bu dergilerin ya sadece Türkçe ya da sadece İngilizce yayımlandıkları görülmektedir. Dergilerin %39'u sadece Türkçe olarak yayımlanırken, %13'ü sadece İngilizce olarak yayımlanmaktadır. Birden çok dilde makale yayımlayan dergiler tüm dergilerin %48'ini kapsamaktadır. Tüm yayınlar içinde iki dilde (hem Türkçe hem de İngilizce) olarak yayımlanan dergilerin oranı ise %38'dir. Sayıları az olmakla birlikte üç ya da daha fazla dilde yayın yapan dergiler de bulunmaktadır.

Dergilerin %19'unda makale başvuruları çevrimiçi gerçekleştirilebilmektedir. Dergilerin önemli bölümüne (%81) hâlâ geleneksel yöntemlerle makale gönderilmesi elektronik ortamın olanak ve araçlarından tam olarak yararlanılmadığının önemli bir göstergesidir.

Dergiler erişim modelleri açısından da incelenmiştir. Türkiye'deki bi-

limsel elektronik dergilerin %94’üne ücretsiz olarak erişim sağlanabilmektedir. Açık erişimin önem kazandığı son yıllarda bu durum bilimsel bilgiye ücret ödemeksizin, bulunduğu yerden ulaşmak isteyen kullanıcılar açısından olumlu bir konudur.

Türkiye’deki bilimsel elektronik dergiler farklı kaynaklar tarafından dizinlenmektedir: *Türk Tıp Dizini*, *Türkiye Makaleler Bibliyografyası*, *ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı*, *Chemical Abstracts*, *Library and Information Science Abstracts*, *Biological Abstracts*, *Science Citation Index*. Türkiye’deki bilimsel elektronik dergilere hem elektronik ortam aracılığıyla erişilebilir olması hem de dergilerin sözü edilen dizinlerde yer alması bu dergilerde yayımlanan makalelerin görünürlüğünü ve bilim camiası içindeki etkisini kanımızca artıracaktır.

Sonuç ve Öneriler

Türkiye’deki bilimsel elektronik dergilerin daha çok üniversiteler tarafından yayımlandığı saptanmıştır. Üniversiteler ile birlikte TÜBİTAK gibi kamu kurumları ve sivil toplum örgütlerinin de elektronik dergi yayıncılığına önemli ölçüde katkı sağladığı görülmektedir. Türkiye’deki bilimsel elektronik dergilerin tamamının saptanması Internet ortamının “kaygan” zemini nedeniyle oldukça güçtür. Dergilerin web sitelerinde bibliyografik bilgilerin eksik olması elektronik dergi kavramının düşündürdükleri ve elektronik ortamın sunduğu olanaklar ile örtüşmemektedir.

Kullanıcıların dergilerde yer alan makalelere ne şekilde erişim sağlayacakları genelde fazla düşünülmemiş, buna olanak tanıyacak en önemli araç olan veri tabanı uygulamalarına çok az sayıda dergide rastlanmıştır. Veri tabanı uygulaması olan bilimsel akademik dergilerde ise erişim noktalarındaki seçenek sayısının az olduğu ve bilinen temel tarama işleçlerinin kullanımına olanak tanınmadığı saptanmıştır.

En çok bilimsel elektronik dergi tıp alanında yayımlanmaktadır. Konu çeşitliliğinin artması farklı disiplinlerdeki kullanıcı gereksinimlerinin giderilmesi açısından yararlı olacaktır.

Elektronik dergileri bulan, düzenleyen ve onlara erişim olanağı yaratan bir yapının olmaması da sorun yaratmaktadır. Kurumsal bir yapı olmadan Türkiye’deki bilimsel elektronik dergilerin tam bir listesini oluşturabilmek ve yaşatmak olanaksızdır. Özellikle elektronik ortamın özelliğinden (dergilerin bulunduğu sunuların değişmesi, yayın hayatı sona erdirilen dergilere ait web adreslerinin işler olmaması gibi) kaynaklanan durumlar nedeniyle elektronik dergileri izlemek pek de kolay değildir. Örneğin, TÜBİTAK bünyesinde oluşturulacak bir grup ile söz

konusu değişiklikleri izlemek ve yaşatmak daha tutarlı bir yaklaşım olacaktır.

Açık erişim son zamanlarda büyük ölçüde ilgi gören bir konudur. Çalışma sonucunda 253 dergiye ait bilgileri içeren veri tabanı oluşturulmuştur.² Söz konusu veri tabanının yaşatılması bilimsel iletişimi kolaylaştıracak ve Türkiye orijinli kaynakların daha çok kullanılmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Afzali, M. (2003). *Elektronik bilgi kaynaklarının üniversite kütüphanelerine ekonomik etkisi: İran Temel Bilimler İleri Araştırmalar Enstitüsü örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Arms, W. (2000). *Digital libraries*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Bakker, S. (2000). To mediate or not: it depends on the medium. *Health Libraries Review*, 17(1), 41-45.
- Buckland, M. (1992). *Redesigning library services: A manifesto*. 9 Nisan 2007 tarihinde <http://sunsite.berkeley.edu/Literature/Library/Redesigning/> adresinden erişildi.
- Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü. (2006). *Türkiye'de süreli yayınlar*. 11 Mayıs 2006 tarihinde <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/TurkSureliYayinlar/iller.asp> adresinden erişildi.
- Carriveau, K.L. (2001). A brief history of e-prints and the opportunities they open for science librarians. C. Schlembach ve W.H. Mischo (Ed.), *Electronic resources and services in sci-tech libraries* içinde (s. 73-82). Mary Binghamton, NY: Haworth Information Press.
- Chan, L. (1999). Electronic journals and academic libraries. *Library Hi Tech*, 17(1), 10-16.
- Correia, A.M.R. ve Teixeira, J.C. (2002). New initiatives for electronic scholarly publishing: Academic information sources on the Internet. Y. Tonta (Ed.), *Electronic information management for PjP nations* içinde (s. 2-1 – 2-24). (RTO Lecture Series 231, Publication no. RTO-ENP-026-AC/323(IMC 001) TP/44). Ottawa: RTO/NATO.
- Directory of Open Access Journals*. (2007). 15 Mayıs 2007 tarihinde <http://www.doaj.org/> adresinden erişildi.
- Harnad, S. (1996). Implementing peer review on the net: Scientific quality control in scholarly electronic journals. R.P. Peek ve G.B. Newby (Ed.), *Scholarly publishing: The electronic frontier* içinde (s. 103-108). 9 Şubat 2007 tarihinde

² Söz konusu veri tabanına <http://www.acik-erisim.hacettepe.edu.tr/ejournal> adresinden ulaşılabilir.

- <http://www.ecs.soton.ac.uk/~harnad/Papers/Harnad/harnad96.peer.review.html> adresinden erişildi.
- Kozak, N. (2003). *Türkiye akademik dergiler rehberi-2002*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Malinconico, M. (1996). Electronic documents and research libraries. *IFLA Journal*, 22, 211-225.
- Moret, B.M.E. (1997). ACM’s journal of experimental algorithmics: bridging the gap between theory and practice. *The Journal of Electronic Publishing*, 3(1). 9 Şubat 2007 tarihinde <http://www.press.umich.edu/jep/03-01/JEA.html> adresinden erişildi.
- Neal, J.G. (1997). Academic libraries: 2000 and beyond. *Library Journal*, 121(12), 74-76.
- Pettenati, C. (2001). *Electronic publishing at the end of 2001*. 9 Şubat 2007 tarihinde http://villaolmo.mib.infn.it/Manuscripts/10_generalities/pettenati.pdf adresinden erişildi.
- Sakarya Üniversitesi. (2006). *Sanal kütüphane*. 15 Mayıs 2006 tarihinde <http://www.kutuphane.sakarya.edu.tr/index.php?pid=sanal> adresinden erişildi.
- Tonta, Y. (2000). Elektronik yayıncılıkta son gelişmeler. *Bilgi Dünyası*, 1, 89-132.
- Tonta, Y. (1997). Elektronik yayıncılık, bilimsel iletişim ve kütüphaneler. *Türk Kütüphaneciliği*, 11, 305-314.
- Whisler, S. ve Rosenblatt, S.F. (1997). The library and the university press: Two views of the costs and problems of the current system of scholarly publishing. *Scholarly Communication and Technology Conference (Atlanta, GA, April 24-25, 1997)*’da sunulan bildiri. 11 Temmuz 2007 tarihinde http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/15/1c/57.pdf adresinden erişildi.